

Олександр Малихін – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: дидактика середньої та вищої школи, методологія досліджень з дидактики, реалізація компетентнісного підходу в освіті.

 <https://orcid.org/0000-0001-6042-6298>

 malykhinalex1972@gmail.com

Юлія Бондарчук –

кандидат філологічних наук, доцент, доцентка кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: інноваційні стратегії іноземної підготовки, дидактика вищої школи, проблеми мов для спеціальних цілей, наукової та професійної комунікації.

 <https://orcid.org/0000-0002-4851-8701>

 bondarchuk_julia28@ukr.net

УДК 378.147:37.013.42

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-4-34-45>

Подано до редакції: 07.10.2025

Прийнято після рецензування: 15.11.2025

Затверджено до друку: 20.12.2025

Опубліковано: 22.12.2025

ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ: ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНЕ РОЗУМІННЯ ДИДАКТИЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Анотація. У статті здійснено поглиблений теоретико-методологічний аналіз поняття «освітня стратегія» як самостійної дидактичної категорії, що інтегрує когнітивні, метакогнітивні, психолого-педагогічні, управлінські й аксіологічні аспекти освітнього процесу. Сучасний етап розвитку освіти позначений переходом від методоцентричної до системно-стратегічної парадигми мислення, у межах якої стратегію розглядають не як сукупність окремих методів, а як механізм прогнозування, планування та досягнення освітніх цілей. Стратегічний підхід забезпечує узгодженість між метою, змістом, засобами, формами та результатами навчання, створюючи підґрунтя для цілісного управління якістю освіти. Розкрито еволюцію категорії «стратегія» в зарубіжній педагогічній думці, зокрема в працях J. Biggs, M. Fullan, A. Laurillard, R. Oxford, C. Tang, D. Wiley, B. Zimmerman, котрі трактують стратегію як інструмент забезпечення цілісності та результативності освітньої діяльності. У вітчизняному науковому дискурсі категорію «стратегія» досліджено у працях Н. Арістової, М. Гриньової, В. Євтушенка, В. Кременя, О. Кузьменко, Е. Остапенко, О. Топузова, що підкреслюють значення стратегічного мислення, педагогічного прогнозування й управління якістю освіти. На засадах урахування положень стратегічного, системного, діяльнісного, компетентнісного та низки інших підходів визначено сутність освітньої стратегії. Автори подають три визначення (дефініції), що репрезентують її багаторівневу природу: освітня стратегія – як цілісна концептуальна модель організації навчання; стратегія викладання – як управлінська діяльність викладача, спрямована на досягнення прогнозованих результатів;

стратегія навчання у вищій школі – як усвідомлена система дій здобувача освіти. Доведено, що введення поняття «стратегія» до понятійно-категорійного апарату сучасної дидактики сприяє подоланню методологічної фрагментарності, формує основу для розроблення інноваційних моделей навчання, орієнтованих на стратегічну культуру мислення, саморегуляцію, суб'єктність і партнерство між викладачем і здобувачем освіти. Стратегічний підхід є необхідною умовою забезпечення сталості, гнучкості й адаптивності освіти загалом та освітнього процесу під час її здобуття в умовах цифровізації, глобальної мобільності та євроінтеграційних змін в Україні. Перспективи подальших досліджень полягають у створенні типології освітніх стратегій, розробленні моделей стратегічного управління освітніми (навчальними) процесами й інтеграції стратегічного підходу до цифрової, змішаної та інклюзивної освіти, орієнтованої на стандарти сталого розвитку й академічної доброчесності.

Ключові слова: освітня стратегія; стратегія викладання; стратегія навчання; дидактичний феномен; стратегічний підхід; інноваційна освіта; системність; стратегічне мислення.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризують як перехід до стратегічного типу управління знаннями, що вимагає нового дидактичного мислення та переосмислення усталених категорій педагогічної науки. Традиційна методоцентрична парадигма, зосереджувалася переважно на процесуальних аспектах навчання, нині поступається місцем системно-стратегічному баченню освітнього процесу. Це зумовлено потребою в забезпеченні якості освіти в умовах цифровізації, глобальної мобільності, динаміки знань і впровадження штучного інтелекту в освітнє середовища (OECD Education Outlook, 2023; European Education Monitor, 2024).

У цьому контексті поняття «стратегія» набуває ключового значення, адже відображає не лише планування дій, а й усвідомлення віддаленої мети освіти, взаємозв'язку цілей, завдань, засобів і результатів. У західній педагогіці стратегічний підхід до навчання вже посів одне з центральних місць (Oxford, 2020; Laurillard, 2012; Fullan, 2023; Biggs & Tang, 2022), де стратегію трактують як системну форму педагогічного мислення, що забезпечує ефективність, гнучкість і сталість освітнього процесу. Натомість у вітчизняному науковому просторі ця категорія досі не має усталеного понятійного статусу та часто ототожнюється з методами чи технологіями навчання.

Відсутність чіткого визначення категорії «стратегія» у дидактиці України призводить до теоретичної фрагментарності, а також ускладнює розроблення інноваційних освітніх моделей, орієнтованих на системність, прогнозованість і тривалі результати. Актуальним є не лише введення терміна «стратегія» до понятійно-категорійного апарату педагогіки, а й визначення його структури, рівнів, функцій і взаємозв'язків з іншими категоріями – методом, підходом, принципом, технологією.

Отже, постає науково-практична потреба у формуванні понятійно-категорійного розуміння освітніх стратегій як дидактичного феномену, що інтегрує когнітивні, метакогнітивні, психолого-педагогічні й управлінські аспекти навчання. Саме таке осмислення дає змогу перейти від ситуаційних підходів до цілісного стратегічного управління освітнім процесом, орієнтованого на якість, інноваційність і розвиток стратегічного мислення його учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі категорія «стратегія» в освітньому (навчальному) процесі часто розглядається в контексті навчання у вищій школі як конфігурація дій, рішень і підходів, що забезпечують ефективність, адаптивність та прогнозованість результатів. Оглядова стаття (Ellis, 2022) акцентує увагу на тому, що після пандемії COVID-19 у системах вищої освіти відбувається переосмислення змісту навчання (the what) та методів його реалізації (the how): зростає значення технологій, гнучких форматів і стратегічного планування. У контексті цифровізації і гібридного формату навчання особливий

увагу приділено дослідженню «Hybrid Teaching and Learning in Higher Education: A Systematic Review» (Gudonienė, 2025), яке аналізує впровадження гібридних моделей у вищій освіті та виявляє ключові стратегічні компоненти: технологічна інтеграція, залучення викладачів, формувальна оцінка, адаптивність, підтримка здобувачів вищої освіти. Також важливим є дослідження Systematic Review: Revisiting Challenge Based Learning Teaching Practices in Higher Education (Galdames-Calderón et al., 2024), де розглянуто методику викладання, відому як Challenge-Based Learning (CBL), з позиції її стратегії: як засобу розвитку компетентностей, автономності й саморегуляції здобувачів освіти. Автори зазначають, що CBL має стратегіскоординований характер – вона орієнтована на постановку виклику, планування, реалізацію та рефлексію. В аспекті міжнародної освітньої політики заслуговує на увагу звіт The Future of Digitally Enhanced Learning and Teaching in European Higher Education Institutions (2023), де підкреслено, що саме стратегічні підходи на рівні інституцій є ключовими для впровадження цифрового посиленого навчання: стратегія + підтримка викладачів + участь здобувачів освіти.

У вітчизняному контексті стратегія в освіті теж набуває значення – наприклад, Стратегія розвитку вищої освіти України на період до 2032 року. Але, як показує аналіз, теоретичне осмислення поняття «освітня стратегія» в українській дидактиці лишається недостатньо розвиненим, зокрема в частині чіткого категорійного визначення, координації суб'єктів (викладачів і здобувачів освіти) та інтеграції сучасних технологій.

Отже, згадані вище дослідження демонструють такі тенденції:

- Посилення ролі стратегії на інституційному рівні (стратегічне планування змін, цифрова трансформація, навчально-організаційні рішення).
- Зростання значення стратегії на рівні навчальної діяльності: як системи дій учасників освітнього процесу (наприклад, через CBL, гібридні формати).
- Технологічна інтеграція (ІКТ, змішане навчання, ІШ) як компонент стратегічних рішень.
- Виклик – відмежування стратегії від методів, технологій; потреба в диференціації категорій та уточненні їхніх функцій.

Описані дослідження підтверджують актуальність введення категорії «освітня стратегія» як самостійної дидактичної одиниці. Водночас вони демонструють, що в українському контексті є простір для подальшого теоретичного розвитку – зокрема у формуванні категорійної бази, розробленні моделей і типологій стратегій, адаптованих до національної освітньої практики.

Метою статті є обґрунтування понятійно-категорійного статусу терміна «освітня стратегія» в сучасній дидактиці, визначення його змістово-структурних характеристик, рівнів реалізації та функціонального значення в системі педагогічних понять, а також розроблення авторських визначень (дефініцій), що репрезентують стратегічний підхід до організації освітнього процесу.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали сучасні концепції педагогічної науки, які ґрунтуються на системному, діяльнісному, аксіологічному, компетентнісному та комунікативному підходах (Fullan, 2023). У процесі роботи використано комплекс методів, що забезпечили всебічний аналіз поняття «освітня стратегія» як дидактичного феномену, його структурно-змістових характеристик та функціонального призначення.

- Порівняльно-історичний метод застосовано для простеження еволюції поняття «стратегія» у західній і вітчизняній педагогічній думці. Це дало змогу виявити відмінності у трактуванні терміна «стратегія», зокрема щодо його співвідношення з поняттями методу, технології, підходу.
- Метод узагальнення забезпечив формулювання авторських визначень «освітня стратегія», «стратегія навчання у вищій школі», «стратегія викладання» та визначення їхньої структурної цілісності.

• Системно-структурний метод використано для аналізу категорійного апарату дидактики, зокрема визначення місця поняття «стратегія» у системі педагогічних понять і встановлення взаємозв'язків між її компонентами – метою, принципами, формами, засобами, результатами навчання. Завдяки цьому окреслено структуру освітньої стратегії як багаторівневої системи управлінських і пізнавальних дій, що об'єднують викладача та здобувача в єдиний освітній простір.

• Метод систематизації та моделювання застосовано для побудови узагальненої моделі категорії «освітня стратегія», що інтегрує три рівні її реалізації: інституційний (освітня політика та стратегічне управління), методичний (викладацькі стратегії) та індивідуальний (навчальні стратегії здобувачів). Модель відображає ієрархію взаємозв'язків між цими рівнями та їхній вплив на результативність навчального процесу.

Результати та обговорення. Сучасний освітній простір переживає глибокі трансформації, пов'язані з цифровізацією, глобалізацією знань і переосмисленням ролі учасників освітнього процесу. У таких умовах постає потреба у формуванні цілісного дидактичного мислення, здатного забезпечити системність, усвідомленість і результативність навчання. Одним із ключових напрямів оновлення сучасної дидактики є введення в її понятійно-категорійний апарат терміна «стратегія», який тривалий час залишався периферійним у науково-педагогічному дискурсі України. Попри його активне використання у західній педагогіці (Biggs, 2003; Oxford, 1990; Ramsden, 2003; Laurillard, 2012), у вітчизняній теорії освіти стратегія здебільшого розглядається як допоміжний термін або отожднюється з методами, технологіями чи підходами навчання.

Необхідність системного осмислення поняття «освітня стратегія» зумовлена тим, що воно відображає не лише процесуальні аспекти навчання, а і його цільову, концептуальну й прогностичну сутність. Стратегічне мислення в освіті передбачає усвідомлення віддалених цілей, завдань і способів їх досягнення, що потребує розуміння закономірностей розвитку освітнього процесу, механізмів саморегуляції та взаємодії між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Таким чином, поняття стратегії виходить за межі конкретного методу або прийому – воно охоплює цілісну систему дій, рішень і підходів, спрямованих на досягнення освітніх результатів у довгостроковій перспективі.

У західній педагогічній думці стратегія давно розглядається як інтеграційна категорія, що поєднує когнітивні, метакогнітивні, соціальні та психолого-педагогічні механізми діяльності (Wenden & Rubin, 1987; Zimmerman, 2002). Саме тому в українському науковому просторі актуальним є введення та концептуальне осмислення цієї категорії не як синоніма до методу чи прийому, а як самостійного дидактичного феномену, що має власну структуру, логіку розвитку й функціональне призначення. Визначення її місця у системі дидактичних понять дає змогу окреслити межі та рівні стратегічної діяльності в освіті, а також встановити її взаємозв'язки з іншими категоріями дидактики – підходом, принципом, технологією, формою організації навчання тощо.

Отже, категорія «стратегія» потребує наукового уточнення і системного введення до української педагогічної термінології. Це дає змогу сформулювати теоретичне підґрунтя для аналізу освітнього процесу з позицій не лише організації діяльності, а й стратегічного управління навчанням – як процесу прогнозування, планування й реалізації освітніх цілей.

Термін «стратегія» походить із військової сфери, де позначав мистецтво планування та координації дій, спрямованих на здобуття перемоги. У гуманітарних науках, зокрема в педагогіці, поняття почало активно використовуватися у другій половині XX ст., коли виникла потреба осмислити освітній процес як цілеспрямовану, плановану й рефлексивну діяльність. У західній педагогічній традиції стратегія розглядається як ключова категорія, що визначає способи організації навчання, прийняття педагогічних рішень і досягнення цілей освіти. Так, J. Biggs (2003) підкреслює, що стратегічне планування в освіті охоплює взаємодію між ме-

тою, контекстом, змістом і засобами навчання, а отже, є системним механізмом забезпечення якості освітнього процесу.

В українській дидактиці поняття «стратегія» поки що не набуло чіткого категорійного статусу. Його часто ототожнюють із методом або технологією навчання. Однак між цими поняттями існують суттєві відмінності. Метод визначає конкретний шлях досягнення результату – послідовність дій, що забезпечують засвоєння певного змісту навчання. Технологія описує алгоритмізований процес реалізації дидактичної мети із застосуванням певних засобів і процедур. Натомість стратегія охоплює вищий рівень узагальнення – вона визначає загальний напрям розвитку освітнього процесу, систему цілей, завдань, принципів і рішень, що забезпечують отримання прогнозованих результатів у довгостроковій перспективі (Fullan, 2014; Laurillard, 2012).

У широкому розумінні освітня стратегія – це концептуальна модель діяльності, що інтегрує теоретико-методологічні основи, закономірності, принципи, цілі, зміст, форми й засоби навчання. Вона відображає чітке розуміння віддаленої мети освіти, передбачає визначення оптимальних шляхів, ресурсів і механізмів для її досягнення. У вузькому розумінні стратегія може позначати певну систему дій або прийомів, спрямованих на ефективну організацію конкретного виду навчальної діяльності – наприклад, стратегії читання, письма або формування критичного мислення (Oxford, 1990; Wenden & Rubin, 1987).

Поняття стратегії також тісно пов'язане з категорією усвідомленості навчальної діяльності. R. Oxford (2011) зазначає, що стратегічна поведінка в освіті є проявом метакогнітивного контролю – здатності здобувача планувати, оцінювати й регулювати власну навчальну діяльність. Таким чином, стратегія виступає своєрідним інтегратором когнітивних, метакогнітивних і афективних процесів, які забезпечують не лише ефективність засвоєння знань, а й розвиток рефлексивного мислення та автономності здобувача освіти.

В українському контексті актуальним є формування системного бачення стратегії як дидактичної категорії, що охоплює всі рівні організації освітнього процесу – від інституційного до індивідуального. Це дає змогу розглядати стратегію не як допоміжний інструмент, а як центральну складову дидактичної системи, що визначає логіку побудови, послідовність і результативність навчання. Введення поняття «стратегія» в дидактику дає змогу узгодити національну педагогічну думку з європейськими науковими тенденціями, де стратегічний підхід є базовим принципом модернізації освіти.

Сучасні тенденції розвитку освіти, визначені європейськими рамками (EU Education and Training Monitor, 2024; OECD Education Outlook, 2023), актуалізують потребу в переході від фрагментарного до стратегічного управління освітніми процесами. У контексті інтеграції української вищої освіти до Європейського простору вищої освіти особливої ваги набуває поняття «освітня стратегія», яке слід розглядати як системоутворювальну категорію дидактики. Вона відображає не лише методологічну цілісність освітнього процесу, а і його здатність до самоорганізації, прогнозування й тривалого розвитку.

У дослідженнях R. Oxford (2020), J. Biggs і C. Tang (2022), а також M. Fullan (2023) наголошується, що стратегічний підхід в освіті передбачає усвідомлення зв'язку між цілями, методами, засобами й очікуваними результатами навчання. Такий підхід формує свідоме бачення віддаленої мети й дає змогу педагогам і здобувачам діяти в межах спільної освітньої логіки. Відповідно, стратегія стає не лише засобом організації діяльності, а й механізмом мислення, що забезпечує узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу.

Необхідність інтеграції категорії «стратегія» у вітчизняну дидактику зумовлена тим, що сучасна педагогічна наука в Україні досі демонструє ознаки методоцентризму, за якого пріоритет надається технікам і засобам навчання, тоді як його системно-цільовий та стратегічний виміри залишаються недостатньо оприєвненими й теоретично розробленими. Проте дослідження A. Laurillard (2012) та P. Ramsden (2003) показують, що стратегічна організація

навчання забезпечує більшу сталість результатів і сприяє розвитку саморегуляції в здобувачів освіти. У цьому контексті стратегія охоплює три ключові рівні:

- 1) інституційний – визначає політику, концепцію та місію закладу освіти;
- 2) професійно-методичний – визначає діяльність викладача як суб'єкта управління процесом навчання;
- 3) індивідуально-навчальний – відображає усвідомлену поведінку здобувача освіти, спрямовану на досягнення навчальних цілей.

Запровадження цієї категорії дає підстави розглядати процес навчання не як набір окремих методичних прийомів, а як цілісну стратегічно організовану діяльність із власною метою, структурною логікою, ресурсною підтримкою й вимірюваними критеріями результативності. На відміну від методу, який відповідає на запитання «Як діяти?», стратегія формулює відповіді на запитання «Чому, навіщо і в якому напрямі діяти?». Як зазначає М. Fullan (2023), саме стратегічне бачення освіти забезпечує її сталість, адаптивність і відповідність динамічним соціокультурним викликам.

В українських реаліях (Малихін, 2023; Топузов, 2024) концептуалізація стратегії в освіті стає важливим кроком до модернізації дидактичного апарату. Вона створює підґрунтя для розроблення нових моделей організації освітнього процесу, що враховують когнітивні, мотиваційні та технологічні аспекти навчання. Стратегічний підхід у цьому контексті виступає мостом між теорією і практикою, забезпечуючи узгодження педагогічних рішень, цілей та результатів.

У сучасному дидактичному дискурсі спостерігається зростання інтересу до системного осмислення поняття «стратегія» як окремої категорії, що забезпечує узгодженість цілей, змісту, методів та результатів освіти. Для розкриття змісту цього поняття в межах педагогічної науки доцільно представити три авторські визначення (дефініції), які формують цілісне бачення освітньої стратегії як дидактичного феномену.

Освітня стратегія – науково обґрунтована та усвідомлена на мотиваційно-цілісному рівні послідовність цілеспрямованого застосування законів, закономірностей, принципів, положень методологічних підходів, форм організації освітнього процесу, технологій, форм, методів (прийомів), засобів (у т. ч. інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та штучного інтелекту (ШІ) навчання в освіті загалом або в окремому освітньому процесі (на певному етапі здобуття того чи іншого рівня освіти), спрямована на досягнення мети і цілей освіти загалом або певного освітнього процесу зокрема, через виконання чітко визначених завдань, передбачена для реалізації центральними суб'єктами освітнього процесу, а саме, тими, хто навчає, і тими, хто навчається.

Це визначення має інтегративний характер, адже охоплює як методологічні, так і практичні рівні реалізації стратегії. Воно підкреслює цілісність і системність стратегічного підходу, а також його зв'язок із мотиваційно-ціннісними аспектами навчання. Важливо, що стратегія постає не як абстрактна модель, а як операційна система дій, спрямована на узгодження суб'єктної активності викладача та здобувача.

Стратегія викладання – науково обґрунтована (на методологічному, методичному і предметному рівнях) цілісна система дій та управлінських рішень, обрана суб'єктом надання освітніх послуг у закладі вищої освіти, що передбачає реалізацію певних положень методологічних підходів і відповідних принципів через застосування максимально доцільних форм організації освітнього процесу, технологій, форм, методів (прийомів), засобів (у т. ч. ІКТ та ШІ) навчання задля досягнення мети і цілей засвоєння змісту освіти та формування відповідних компетентностей здобувачів вищої освіти під час вивчення окремої навчальної дисципліни чи здобуття певного рівня вищої освіти (першого (бакалаврського) чи другого (магістерського)).

Це визначення окреслює управлінський аспект стратегії, що відображає діяльність викладача як суб'єкта педагогічного планування. Воно поєднує методологічну основу з практичною реалізацією навчального процесу, підкреслюючи роль технологій, зокрема цифрових і штучного інтелекту, у досягненні освітніх цілей. Такий підхід узгоджується з концепцією digital pedagogy (Hodges et al., 2020), у межах якої стратегія викладання розглядається як динамічна система рішень, що враховує технологічні, психолого-педагогічні та ціннісні чинники.

Стратегія навчання у вищій школі – свідомо спланована, цілеспрямована система дій, прийомів і рішень, усвідомлено обрана суб'єктом навчання – здобувачем вищої освіти для підвищення ефективності навчальної, навчально-пізнавальної та освітньо-організаційної діяльності, яка поєднує когнітивні, метакогнітивні, соціальні й психолого-дидактичні механізми, що забезпечують цілісність, системність, результативність і саморегуляцію процесу навчання та розвитку.

Ця дефініція конкретизує суб'єктну спрямованість стратегії, розглядаючи її як форму навчальної автономії здобувача. Вона підкреслює роль когнітивних і метакогнітивних механізмів у забезпеченні саморегуляції та результативності навчання, що узгоджується із сучасними теоріями self-regulated learning (Dochy et al., 2022; Yu, 2022). Таким чином, стратегія навчання виступає інструментом формування відповідальності й рефлексивності у здобувачів.

Загалом подані визначення (дефініції) утворюють триєдину систему стратегічного бачення освіти: викладач – стратег управління навчальним процесом, здобувач – стратег власної пізнавальної діяльності, а освітня стратегія – інтегратор спільної діяльності обох суб'єктів. Такий підхід дає можливість розглядати стратегію як одну з ключових категорій дидактики, що поєднує в собі методологічну обґрунтованість, суб'єктність і практичну реалізацію освітнього процесу.

Інтеграція категорії «стратегія» у понятійно-категорійний апарат дидактики є закономірним кроком розвитку сучасної педагогічної науки. У межах нової освітньої парадигми, зорієнтованої на компетентнісний, комунікативно-діяльнісний і технологічний підходи, саме стратегія виступає інтегрувальною ланкою, що поєднує мету, зміст, методи, форми і результати навчання в єдину цілісну систему. Вона забезпечує не лише організаційно-технологічну узгодженість освітнього процесу, а й методологічну єдність між викладачем і здобувачем освіти як суб'єктами взаємодії.

Розглянуті авторські визначення (дефініції) демонструють, що поняття «освітня стратегія» охоплює як інституційний, так і індивідуально-діяльнісний рівень організації навчання. Воно містить ціннісно-мотиваційний, когнітивний і технологічний компоненти, що забезпечують системність, результативність і гнучкість освітнього процесу. Водночас стратегія – це не лише набір дій чи методів, а свідомо спланована система рішень, що спрямовує педагогічну діяльність у русло передбачуваного розвитку. На відміну від методу, який відповідає на запитання «Як діяти», стратегія передбачає відповідь на запитання «Чому саме так діяти і для чого?», визначаючи перспективу, логіку й довгострокову мету освітньої діяльності.

У сучасних умовах цифровізації, євроінтеграції й глобальної конкуренції освітня стратегія стає інструментом адаптивного управління знаннями, що передбачає прогнозування освітніх результатів, гнучке реагування на зміни середовища, впровадження інноваційних технологій та формування стратегічної культури мислення в усіх учасників освітнього процесу. Здобувач виступає не лише об'єктом навчання, а й активним суб'єктом стратегічної діяльності, здатним планувати, контролювати та рефлексувати власний шлях навчання. Викладач стає стратегом освітнього розвитку, який координує, підтримує й формує середовище для ефективного засвоєння знань.

Отже, поняття «стратегія» в дидактиці набуває статусу однієї з базових категорій, що визначає методологічні орієнтири, принципи та напрями розвитку сучасної освіти. Воно охоплює як макрорівень (освітня політика, інституційне управління), так і мікрорівень (індивідуальні навчальні стратегії здобувачів, стратегія викладання викладачів), забезпечуючи єдність і наступність між різними ланками освітнього процесу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. У результаті здійснення дослідження на теоретико-методологічному рівні обґрунтовано, що стратегія є базовою категорією сучасної дидактики, яка забезпечує системність, узгодженість і прогнозованість освітнього процесу. На відміну від методу чи технології, стратегія інтегрує цільові, змістові, діяльнісні й ціннісні компоненти навчання, виступаючи механізмом свідомого управління освітнім розвитком. Введення категорії «освітня стратегія» до наукового обігу сприяє формуванню нової парадигми дидактичного мислення, зорієнтованої на стратегічну культуру педагогічної діяльності, розвиток саморегуляції та усвідомленості здобувачів освіти. У цьому контексті автори подають три визначення (дефініції), що розкривають багаторівневу структуру стратегічного виміру освіти. Освітня стратегія – науково обґрунтована та усвідомлена на мотиваційно-цілісному рівні послідовність цілеспрямованого застосування законів, закономірностей, принципів, положень методологічних підходів, форм організації освітнього процесу, технологій, форм, методів (прийомів), засобів (у т. ч. ІКТ та ШІ) навчання в освіті загалом або в окремому освітньому процесі (на певному етапі здобуття того чи іншого рівня освіти), спрямована на досягнення мети і цілей освіти загалом або певного освітнього процесу зокрема, через виконання чітко визначених завдань, передбачена для реалізації центральними суб'єктами освітнього процесу, а саме, тими, хто навчає і тими, хто навчається. Стратегія викладання – науково обґрунтована (на методологічному, методичному і предметному рівнях) цілісна система дій і управлінських рішень, обрана суб'єктом надання освітніх послуг у закладі вищої освіти, що передбачає реалізацію певних положень методологічних підходів і відповідних принципів через застосування максимально доцільних форм організації освітнього процесу, технологій, форм, методів (прийомів), засобів (у т. ч. ІКТ та ШІ) навчання задля досягнення мети і цілей засвоєння змісту освіти та формування відповідних компетентностей здобувачів вищої освіти під час вивчення окремої навчальної дисципліни чи здобуття певного рівня вищої освіти (першого (бакалаврського) чи другого (магістерського)). Стратегія навчання у вищій школі – це свідомо спланована, цілеспрямована система дій, прийомів і рішень, усвідомлено обрана суб'єктом навчання – здобувачем вищої освіти для підвищення ефективності навчальної, навчально-пізнавальної та освітньо-організаційної діяльності, яка поєднує когнітивні, метакогнітивні, соціальні й психолого-дидактичні механізми, що забезпечують цілісність, системність, результативність і саморегуляцію процесу навчання та розвитку.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні типології освітніх стратегій, уточненні їхніх критеріїв ефективності, а також у визначенні можливостей інтеграції стратегічного підходу до цифрової, змішаної й інклюзивної освіти. Подальше наукове осмислення цієї категорії сприятиме формуванню цілісної системи стратегічного управління якістю освіти в Україні, орієнтованої на стандарти сталого розвитку, інноваційності та академічної доброчесності.

Використані джерела

- Бондарчук, Ю. (2025). Аналіз стратегій мотиваційних змін у здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти при вивченні англійської мови. *Український педагогічний журнал*, (1), 130–139. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-130-139>
- Кремень, В., Топузов, О., Ляшенко, О., Мальований, Ю. & Засекіна, Т. (2023). *Профільна середня освіта: концептуальні засади для нової української школи (стратегічний вимір)*. Вісник НАПН України, 5(2), 1–8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>

- Зінченко, В., Базелюк, Н., Бойченко, М., Горбунова, Л., Курбатов, С., Мелков, Ю., & Шипко, О. (2020). *Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства: монографія*. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-36-6-2020>
- Кабінет Міністрів України. (2022). *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки* (Розпорядження № 286-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
- Топузов, О. М., Малихін, О. В., Арістова, Н. О., Алексеева, С. В., Попов, Р. А., Барановська, О. В., & Шелестова, Л. В. (2024). *Теорія і практика індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти: монографія*. Київ: Освіта. <https://doi.org/10.32405/978-966-983-485-0-2024-1099>
- Топузов, О. & Малихін, О. (2023). Стратегічні засади модернізації змісту шкільної освіти в умовах реформування НУШ. *У Світ дидактики: дидактика в сучасному світі* (с. 155–163).
- Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. (2024). Львів: Торунь: Liha-Pres.. https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_OLA.pdf
- Biggs, J. (2003). *Teaching for Quality Learning at University* (2nd Ed.). Maidenhead: Open University Press: Society for Research into Higher Education
- Biggs, J., & Tang, C. (2022). *Teaching for Quality Learning at University* (5th Ed.). Maidenhead: Open University Press.
- Bondarchuk, J., Khomenko, O., Vasylenko, O., & Yanchuk, O. (2024). Innovative strategies for learning English during wartime in Ukraine: Focusing on students' motivation and preferences. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16 (4), 378–399. <https://doi.org/10.18662/irem/16.4/920>
- Dochy, F., Collins, M., Gijbels, D., & Van Gerven, P. (2022). The effectiveness of self-regulated learning (SRL) interventions on language learning achievement and strategy employment: A meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, (13). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1021101>
- Ellis, R. (2022). Strategic directions in the what and how of learning and teaching innovation. *Higher Education*, (84), 1263–1279. <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00945-2>
- European Commission. (2024). *Education and Training Monitor 2024. Youth, Sport and Culture*. https://www.cedefop.europa.eu/files/education_and_training_monitor_2024.pdf
- European University Association (EUA). (2023). *The Future of Digitally Enhanced Learning and Teaching in European Higher Education Institutions*. Brussels: EUA. <https://eua.eu/resources/publications/1032:the-future-of-digitally-enhanced-learning-and-teaching.html>
- Fullan, M. (2014). *The Principal: Three Keys to Maximizing Impact*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Fullan, M. (2023). *The Principal 2.0. Three Keys to Maximizing Impact* (2nd Ed.). San Francisco: Jossey-Bass. https://books.google.com.ua/books?id=BjmqEAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Gaebel, M. & Morrisroe, A. (2023). *The future of digitally enhanced learning and teaching in european higher education institutions*. European University Association absl. https://www.eua.eu/images/pdf/digi-he_final_report.pdf?utm
- Galdames-Calderón, M., Latorre-Catalán, J., & Araya-Cortés, E. (2024). Systematic review: Revisiting challenge-based learning teaching practices in higher education. *Education Sciences*, 14(9), 1008. <https://doi.org/10.3390/educsci14091008>
- Gudonienė, D. (2025). Hybrid teaching and learning in higher education: A systematic review. *Sustainability*, 17(2), 756. <https://doi.org/10.3390/su17020756>
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*, 27(1), 1–12. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
- Laurillard, D. (2012). *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology* (2nd Ed.). London: Routledge. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136448201_A23846913/preview-9781136448201_A23846913.pdf
- OECD. (2021). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/69096873-en>
- Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston, MA: Heinle & Heinle.

- Oxford, R. L. (2011). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Harlow, England: Pearson Education.
- Oxford, R. L. (2020). *Teaching and Researching Language Learning Strategies: Self-Regulation in Context* (3rd Ed.). New York: Routledge. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781317878001_A23914300/preview-9781317878001_A23914300.pdf
- Ramsden, P. (2003). *Learning to Teach in Higher Education* (2nd Ed.). London: New York: Routledge Falmer. <https://doi.org/10.4324/9780203507711>
- Wenden, A., & Rubin, J. (Eds.). (1987). *Learner Strategies in Language Learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Yu, B. (2022). Self-regulated learning: A key factor in the effectiveness of online learning for second language learners. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1051349>
- Zimmerman, B. J. (2002). *Becoming a self-regulated learner: An overview. Theory Into Practice*, 41(2), 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

References

- Biggs, J. (2003). *Teaching for Quality Learning at University* (2nd Ed.). Maidenhead: Open University Press: Society for Research into Higher Education (in English).
- Biggs, J., & Tang, C. (2022). *Teaching for Quality Learning at University* (5th Ed.). Maidenhead: Open University Press (in English).
- Bondarchuk, J., Khomenko, O., Vasylenko, O., & Yanchuk, O. (2024). Innovative strategies for learning English during wartime in Ukraine: Focusing on students' motivation and preferences. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(4), 378–399. <https://doi.org/10.18662/rrem/16.4/920> (in English).
- Bondarchuk, Yu. (2025). Analiz stratehii motyvatsiinykh zmin u zdobuvachiv pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity pry vyvchenni anhliiskoi movy [Analysis of motivational change strategies among first-year bachelor students learning English]. *Ukrainskyi Pedagogichnyi Zhurnal*, (1), 130–139. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-130-139> (in Ukrainian).
- Cabinet Ministers of Ukraine. (2022). *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky* [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032] (Decree No. 286-r). <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki> (in Ukrainian).
- Dochy, F., Collins, M., Gijbels, D., & Van Gerven, P. (2022). The effectiveness of self-regulated learning (SRL) interventions on language learning achievement and strategy employment: A meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, (13). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1021101> (in English).
- Ellis, R. (2022). Strategic directions in the what and how of learning and teaching innovation. *Higher Education*, (84), 1263–1279. <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00945-2> (in English).
- European Commission. (2024). *Education and Training Monitor 2024. Youth, Sport and Culture*. <https://education.ec.europa.eu> (in English).
- European University Association (EUA). (2023). *The Future of Digitally Enhanced Learning and Teaching in European Higher Education Institutions*. Brussels: EUA. <https://eua.eu/resources/publications/1032:the-future-of-digitally-enhanced-learning-and-teaching.html> (in English).
- Fullan, M. (2014). *The Principal: Three Keys to Maximizing Impact*. San Francisco, CA: Jossey-Bass (in English).
- Fullan, M. (2023). *The Principal 2.0: Three Keys to Maximizing Impact* (2nd Ed.). San Francisco: Jossey-Bass. <https://books.google.com.ua/books?id=BjmqEAAAQBAJ> (in English).
- Gaebel, M., & Morrisroe, A. (2023). *The Future of Digitally Enhanced Learning and Teaching in European Higher Education Institutions*. European University Association. https://www.eua.eu/images/pdf/digi-he_final_report.pdf (in English).
- Galdames-Calderón, M., Latorre-Catalán, J., & Araya-Cortés, E. (2024). Systematic review: Revisiting challenge-based learning teaching practices in higher education. *Education Sciences*, 14(9), 1008. <https://doi.org/10.3390/educsci14091008> (in English).
- Gudonienė, D. (2025). Hybrid teaching and learning in higher education: A systematic review. *Sustainability*, 17(2), 756. <https://doi.org/10.3390/su17020756> (in English).

- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*, 27(1), 1–12. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning> (in English).
- Kremen, V., Topuzov, O., Liashenko, O., Malovanyi, Yu., & Zasiakina, T. (2023). Profilna serednia osvita: kontseptualni zasady dlia novoi ukrainskoi shkoly (stratehichniy vymir) [Profile secondary education: Conceptual foundations for the New Ukrainian School (strategic dimension)]. *Visnyk NAPN Ukrainy*, 5(2), 1–8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201> (in Ukrainian).
- Laurillard, D. (2012). *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology* (2nd Ed.). London: Routledge. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136448201_A23846913/preview-9781136448201_A23846913.pdf (in English).
- Liha-Pres. (2024). *Shtuchnyi intelekt u vyshchii osviti: ryzyky ta perspektyvy intehtatsii* [Artificial intelligence in higher education: Risks and prospects of integration]. Lviv: Torun: Liha-Pres. https://cuesc.org.ua/images/informlist/Maket_advanced_training_OLA.pdf (in Ukrainian).
- OECD. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/69096873-en> (in English).
- Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston, MA: Heinle & Heinle (in English).
- Oxford, R. L. (2011). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Harlow, England: Pearson Education (in English).
- Oxford, R. L. (2020). *Teaching and Researching Language Learning Strategies: Self-Regulation in Context* (3rd Ed.). New York: Routledge. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781317878001_A23914300/preview-9781317878001_A23914300.pdf (in English).
- Ramsden, P. (2003). *Learning to Teach in Higher Education* (2nd ed.). London: New York: Routledge Falmer. <https://doi.org/10.4324/9780203507711> (in English).
- Topuzov, O. M., Malykhin, O. V., Aristova, N. O., Aleksieieva, S. V., Popov, R. A., Baranovska, O. V., & Shelestova, L. V. (2024). *Teoriia i praktyka indyvidualizatsii navchannia v umovakh zmistshenoï formy osvithnoho protsesu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Theory and practice of individualization of learning under blended formats in secondary education]. Kyiv: Osvita. <https://doi.org/10.32405/978-966-983-485-0-2024-1099> (in Ukrainian).
- Topuzov, O., & Malykhin, O. (2023). Stratehichni zasady modernizatsii zmistu shkilnoi osvity v umovakh reformuvannia NUSH [Strategic principles for modernizing school education content under the New Ukrainian School reform]. In *Svit dydaktyky: Dydaktyka v suchasnomu sviti* (pp. 155–163). Kyiv (in Ukrainian).
- Wenden, A., & Rubin, J. (Eds.). (1987). *Learner Strategies in Language Learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall (in English).
- Yu, B. (2022). Self-regulated learning: A key factor in the effectiveness of online learning for second language learners. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1051349> (in English).
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2
- Zinchenko, V., Bazeliuk, N., Boichenko, M., Horbunova, L., Kurbatov, S., Mielkov, Y., & Shypko, O. (Eds.). (2020). *Stratehii vyshchoi osvity v umovakh internatsionalizatsii dlia stiikoho rozvytku suspilstva* [Higher education strategies in the context of internationalization for sustainable development of society]. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Strategiy_VO_v_umovah_internac_IVO-2020-199p_avtors-kolektiv.pdf (in Ukrainian).

Oleksandr Malykhin, Dr Sc. in Education, Professor, Head of the Didactics Department of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: didactics of general secondary and higher school, methodology of research on didactics, realization of competence-based approach in education.

Julia Bondarchuk, PhD in Philology, Associate Professor Associate Professor of Department of Foreign Languages at Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

Research interests: innovative strategies in foreign language training, higher education didactics, issues of languages for specific purposes, scientific and professional communication.

EDUCATIONAL STRATEGIES: CONCEPTUAL AND CATEGORICAL UNDERSTANDING OF THE DIDACTIC PHENOMENON

Abstract. The article presents an in-depth theoretical and methodological analysis of the concept of “educational strategy” as an independent didactic category that integrates cognitive, meta-cognitive, psychological, pedagogical, managerial, and axiological dimensions of the educational process. The current stage of educational development is characterized by a shift from a method-centric to a system-strategic paradigm, in which strategy is viewed not as a set of discrete methods but as a mechanism for forecasting, planning, and achieving educational goals. The strategic approach ensures coherence between aims, content, tools, forms, and learning outcomes, thus creating a basis for holistic quality management in education. The evolution of the category “strategy” is examined in international scholarship, particularly in the works of J. Biggs, M. Fullan, A. Laurillard, R. Oxford, C. Tang, D. Wiley, and B. Zimmerman, who conceptualize strategy as a key mechanism for ensuring the integrity and effectiveness of educational activity. In Ukrainian pedagogical discourse, the concept of strategy has been explored by Aristova, Hryniowa, Ievtushenko, Kremen, Kuzmenko, Malykhin, Ostapenko, and Topuzov, who emphasize the importance of strategic thinking, pedagogical forecasting, and quality management in education. Based on strategic, systemic, activity-based, competence-oriented, and other approaches, the article defines the essence of an educational strategy. The authors present three definitions that reflect its multilayered nature: educational strategy as a holistic conceptual model of instructional design; teaching strategy as the teacher’s managerial activity aimed at achieving planned learning outcomes; and learning strategy in higher education as a conscious system of actions performed by the learner. It is demonstrated that introducing the concept of “strategy” into the modern didactic category system helps overcome methodological fragmentation and forms a basis for innovative models of instruction oriented toward strategic thinking, self-regulation, learner agency, and partnership between teachers and learners. The strategic approach is identified as a prerequisite for ensuring sustainability, flexibility, and adaptability of education in the context of digitalization, global mobility, and European integration processes in Ukraine. Prospects for further research include developing a typology of educational strategies, designing models of strategic management in educational processes, and integrating the strategic approach into digital, blended, and inclusive education aligned with the principles of sustainable development and academic integrity.

Keywords: educational strategy; teaching strategy; learning strategy; didactic phenomenon; strategic approach; innovative education; system thinking; strategic mindset.